Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 11 НОЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 135 (7793). ★ Мах 3 кеп.

Хьадечох дог лазаш...

Шура яккхара а йохкара а планаш хадданза кхоачаш ца еш чакхъьякхар цхьайтталагIа пятилетка. Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша. Цар бехк болаш хIама а дацар из. Геттара во дар балха хьалаш. Ахнел дукхагIа дола доахан 15—18 шу даьнна къаьна, цамогаш дар. Даггара кхаьбача а да велаволийтаргволаш шура лацар цар. Ишттa из бахьан долаш хьайбаш леладаро доккха зе дора боахама. ДIахо ла йиш йоацаш хIама дар из. КПСС XXVII съезд хинначул тIехьагIа района кулгалхоша пурам а денна, Iул тоаде доладир колхозе. Ставропольски, Краснодарски краяшкара цIеча фух шинараш хьатIакхувлаш царца хийцар дукхагIдола къаьна, цамогаш дола хьайбаш. Керда хьатIадоаладаьраш дика, дукха шура луш хургдолаш кийчдара шоай низ дIакхоачар деш къахьега баьлар нах. Цхьаболчара подрядагIа леладе а хьанийцар уж. Цу наькъа тIа эггара хьалха баьлар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата коммуниста Газдиева Зайнапа кулгалдеш хиннача корпусера къона доаркаш: комсомолкаш Сайдулаева Зайнап, Ажигова Аьсет, йижарий Мальсагов-гIар Аминати Сацитеи. Кхыча доаркаша Iуйрийнех сарраҳьен — шозза мара детташ доацача, дукха шура луш хургдолаш цар шоай хIаьтта дахка къона доахан хала доллаше а делкъийга а деттар. Царгара масал а эцаш ишттa болх бе баьлар леладе эггара хьалха дахка доахан хьанийца ферма кхыбола доаркаш а.

Кхы а цхьа хIама да. Кхыча моттигашкара шинараш нийдеш дукха ахча дIадахийта дезаш хулар. Йоаккхача шурийга дIабода мах чIоагIа лакхбора цу гIулакхо. Из кхоачамбоацар дIадаькхад хIанз. Духхьал шоай доаханах хьахинна шинараш хьалкхедеш, царца мара тоадац тIеххьарча хана Iул.

Гонахьа карт йоацаш моллагIа машина, саг ферма коа чува йиш йолаш дар. Цу дерригне аьттув лора кулга цIена боацача наха доакъар а шура а лежкъае. Цул совгIа, коа гIолла хийцца лелар наьха доалахьа дола хьайбаш а. Цар доахана хула лазар чудар а кхераме дар. ГIулакх тоадир, рудай йоаца гIишлон материалий Карабулакски заводера роторни экскаватор а йоалаяь цун новкъостал ца ферма гобаьккха кIоарга сангар а яьккха. ХIаьта керда карт хьаярах сатувсилга а дацар. Яцар гIишлон материалаш. Уж хьатIая моттиг а яцар.

ХIанз еррига ферма я коллективни подрядагIа болх беш. Къахьегамхой совет а хержай. Цунна нерте оттаваьв берригa нах раьза а болаш Ажигов Мухьмад, хIаьта цунна гIончалла укх шера учетчикала болх беш йола Газдиева Зайнап хержай. Цунах къаьстта а дувца доагIа. Карара шу доладаллалца 1976 шера денз цу ферме доаяркала къахьегаш хьаенай из. Ленина орден лелаеча Рыбалко Марияца хадданза яхь лелаеш. цхьа шу хиннадац цун шура яккхара план кхоачаш ца еш. Лакхе бийцачарел совгIа, ший опыт дIалуш доярка професси караерзае дукхача мехкараштa новкъостал а даьд цо. Назранерча юртбоахама техникума зоотехнически факультет чакхъяьккхача ферма заведующе заместителалла оттайир из. Дика лоархIаю шийг декхарех, шийна керда болча балха а. ХIаьта мукъа йолча хана саготдале. къонача доаркашта гIулакхаца а пайданеча хьехамашца а новкъостал деш хул хIанз а. Цул совгIа, белгалдаккха доагIа, ферме хIанзалца мел яьча эргалоний инициатор а уж чакхйоахача эггара хьинарегIа дакъа лоацар а Газдиева Зайнап хиннилга. Ишттa йолча цун доагIа сий а ду наха. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат хиларал совгIа, из я КПСС Сунженски райкома член, КПСС обкома членалла кандидат.

Лоацца аьлча, ишттa уж хувцамаш даьчул тIехьагIа, чIоагIбелар наьха шоай низах бола тешам. Цунца цхьана лакхделар цар балха хьокхамаш а. ТIеххьарча кхаь шера толаме кхоачашъю планаш. Хьайбай маша хIара шера тIакхеташ а да. Масала, хьаэцаргда вай нарара шу. План 1851 килограмм йолаш хIара кхоабача Iаттагара 1948 килограмм шура яьккхар цар нийс бетта, е соахка цу хана хинначул 97 килограмм дукхагIа. Цу гIулакхо йиш хилийтар цхьоалагIа октябрь хьатIакхоачаш пачхахьалкхенга 983 тонн шура йохка. Из хул кхаь кварталагIа йоагIаш хинначул 13 тонни соахка цу юкъа ехка хинначул 51 тонни дукхагIа.

Уж толамаш дахийтараш ба эггара хьалха социалистически яхье хьалхалаттa доаркаш: план 1935 килограмм йолаш нийс бетта хIара кхоабача Iаттагара кхаь кварталагIа 2495 килограмм шура яьккха Галаева Тоти, 2256 килограмм— Оздоева Рукъет, 2154 килограмм — Газдиева Тамара, 2064 килограмм — Рыбалко Мария, скотникаш: Ажигов Iаддал-Керим, вежарий ДударовгIар Хьасани Мухьмади, кхыбараш.

КарагIдаьнначох кхоачам баь Iе дага бац цу ферма къахьегамхой. ЛаьрхIад доахан Iангара доахача юкъа хIара кхоабача Iаттагара укх шера хинначул ткъо килограмм дукхагIа шура яккха. Дагалаьцар чакхдаккхара яь кийчо а во яц. Май бутт хьатIакхачалца рационагIа доахан кхабара тоъал да Iалашдаь доакъар. ТIатеIIа болх беш я доакъара цех. Цига хIанз худара хьисапе муж бу. оата а оаташ цхьацца хьаьна хIамаш а етташ силосаца эдеш ча кийчду. Ишттa дола из юхе хIама ца юташ дуъ доахана.

Iангара доаллаше хьайбашта шортта моша доакъар хургдолаш 160 гектара тIа рожаца цхьана, 60 гектара тIа ше йолаш рапс дIайийнай, цул совгIа, 165 гектара тIа люцерна а я. Чудуийташ дика хий диллача кхашка дIайийнай уж культураш гуйре йолалуш.

— Дахка кийчденна доахан а деттараш а цхьана ма латтий шура. ДикагIа децарий кхыча толашагIа долча боахамашка санна, поточно-цеховой хьисапе уж леладича? — аьнна шийга даьча хаттара жоп луш, Газдиева Зайнапа укх тайпара жоп делар:

— Эргалонаш а еш производствана интенсификаци елга дIадех парте а правительства а. Кхачан программа кхоачашъеча из динза даргдоаца а оаха къоабалдеш а хIама да. Цхьабакъда, дагадехар, динза даргдоацар чакхдаккхара новкъарле еш, дIадаха тха низ дIа ца кхоачаш кхоачамбоацараш да. Масала, со раьза йолаш дика гIулакх да поточно - цеховой методагIа хьайбаш леладар. Долче, шин сменагIа къахьега йиш хургйолаш, цу хьисапе болх бара дукха доаркаш, скотникаш эш. Уж бац тха боахаме. БагIац цар социально-бытовой хьалаш вIаштIехьдахара колхоза низ боацандаь. ТIеххьарча иттех шера шиша квартира йола щи цIа мара даьдац. ХIаьта тха колхоз йолча Карабулаке дукха промышленни предприятеш я. Наьха быта хьалаш тоадара хадданза йоакхо ю цар кулгалхоша керда цIенош, общежитеш, клубаш еш. Цудухьа тхо долчара болх бе цига дIаух нах. Пхийттех шу хьалха эзар совгIа саг вар тха боахаме къахьегаш, хIанз виъ бIаь гаргга мара хургвац. Кхы а цхьа хIама да. Газаца болх бу тха доакъар кийчдеча цехе. Цхьабакъда, цкъаза из кIезига йоагIаш, къаьстта а Iай, муж кийчбара тоъал хий дIоахде йиш хилац. ХIаьта мелача хи чу концентраташ тайса из хьабича, цкъа-дале из биачул тIехьагIа Iаттa нер лазбоаккх; шозлагIа-дале цо хьалу шура хьаьна а хилац. Тхох тийша доацача ишттача кхоачамбоацарех дийца а варгвац.

Цо аьнначо къаьгта а хьахьокх ферма производства, коллектива гIулакхаш тоадарах из дог лазаш йолга.

М. ХАМАТХАНОВ.

СУРТА ТIА: Кирова цIерагIча колхоза шурий ферма учетчик, бригадира гIонча коммунист, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат З. Газдиева.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЛАКХЪЕ ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТИВНОСТЬ

1989 шера итт бетта республика хьайбаш леладераша баьча балха итогаш.

Чакхдоалаш латт шийтталагIча пятилетка къоастамбеш дола шу. Хьайбаш леладеча фермашкеи комплексашкеи дIадоладеннад Iангара доахан доахилга, из хала хургдолаш а да.

Республикерча хIара бежана дIалаьрхIача кийчдаьча доакъарий боарам соахкарчул кIезигагIа ба.

Лохъеннай шура яккхареи котамашта тIехьара фуаш гулдареи темпаш, из Iеткъад республика шийна кхачан продукташ Iалашъяра йола проблема кхоачашъяра. Ер шу доладелча денз республике госторговлега гIолла хьачуденнад цхьа эзар совгIа тонн дулх, шовзткъа миллион фуаш, 90 эзар тонн гаргга шурий продукташ (шурийца дIалаьрхIача).

Колхозашка, совхозашка, межхозяйственни предприятешка хьайбай продукци яккхар:

малагIча продукци	1988 ш. январь-октябрь	1989 ш. январь-октябрь	1989 ш. январь-октябрь 1988 ш. январь-октябрь процентаца нийсбича
Дулх — эзар тонн	20,3	24,1	119
Шура — эзар тонн	103,1	100,6	98
Фуаш — млн.	77,1	63,2	82

Шура йоаккхилга кIезигденнад шура луча доахана Iулий продуктивность лохъяларах. 1988 шера январь-октябрь бетташка яьккхачунца нийсйича юкъера лаьрхIача укх шера цу юкъа хIара Iаттагара яьккха шура 72 килограмм (3 процент) кIезигагIа я.

Бахача нахаца яьча договорех колхозашеи совхозашеи нийцача шурий боарам соахка укх хана хиначунца нийсбича лакхбеннаб 3,3 эзар тонн.

Республикерча боахамашка кIезигденнад 2,6 эзар Iаса (6 процент), 8,4 эзар хурск (8 процент). Жийнашеи гаьзарашеи даь Iаьхаргиши бIийгаши 14 эзар дукхагIа хиннад (6 процент).

Массе а тайпа долча боахамашта пачхахьалкхенга хьайбай продукташ йохкар:

Продукци	1989 ш. январь-октябрь декхар	Шера план кхоачашъяра процент	1989 ш. январь-октябрь 1988 ш. январь-октябрь процентаца нийсбича
Доахани коа тIара оалхазараши дийна доллашехьа эзача — эзар тонн	39,7	82	115
Шура — эзар тонн	92,7	85	99,3
Тха — тонн	1989	105	100,4

ДIадахача шера укх ханаца нийсдича пачхахьалкхенга доахани коа тIара оалхазараши дукхагIа хиннад 5,1 эзар тонн, тха — 83 тонн, хIаьта шура 642 тонн кIезигагIа дIаеннай.

Республикерча районаша хьайбай продукташ яхари йохкари:

	1989 ш. январь-октябрь 1988 ш. январь-октябрь процентаца нийсбича			
	Даькхар		Дехкар	
	дулх	шура	доахани коа тIара оалхазараши	шура
Ачхой-Мартановски	137	104	105	103
Веденски	165	89	94	94
Грозненски	146	94	126	99,3
Гудермесски	161	100,8	155	102
Малгобекски	113	99,6	102	104
Надтеречни	80	102	137	102
Назрановски	108	105	93	102
Наурски	118	103	111	98
Ножай-Юртовски	175	80	115	90
Сунженски	111	96	115	96
Урус-Мартановски	81	90	112	99
Шалински	111	89	113	93
Шатоевски	144	106	120	101
Шелковской	132	105	102	104

Статистика Нохч-ГIалгIай республикански управлени.

БРИГАДА ТОЛАМАШ

«Аргунское» ОПХ № 10 йола баьцадаараш леладу арендни бригада дика лоархIаяьй карарча шера денхарех. Из де аьттув белар дерригa кхаш гектарникашта тIачIоагIдаь хиларо.

Хьинаре къахьийгар хIаране. Къаьстта белгалбаха лов Абасов Мовсара, Джебирханов Висламу, Ильясова Тамаре, Шахтиев Маликай. Ахмадова Марема дезал. Цар пачхахьалкхенна дIаделар 300 килограммагара денз 550 килограммага кхаччалца хоха ги, планагIа 210 килограмм долаш.

Дика вIаштIехьдаькхар гIулакх бригадира Сатуев Султана. Эшшача метте гIо де кийча вар из. Хьагучох, накъаьлар баьцадаараш кхедерашта кулгалхочун инициатива.

С.-М. ЯСУЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца кхойтталагIа сесси

НГIАССР Конституцена (Керттерча Закона) хувцамаши тIатохараши дарах, НГIАССР халкъа депутаташ харжарах, НГIАССР халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжарах долча НГIАССР Законий проектий хьакъехьа

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатела Х. Х. Бокова доклад

АргIан йоаца Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета XIII сесси хул вай мехка чоалханеча хана. Парте кхайкаьча перестройкасеи вай общество революционни эргалонашеи сома а даькхар, хьал а гIоттадир дерригa халкъ. КПСС ЦК сентябрьски (1989 ш.) Пленуме белгал мадаккхара, обществе хулаш латт доккхий революционни хувцамаш. ХIанз латтача гIулакхий белгало малагIа я аьлча, из я перестройка концепци вахара юкъеяхьар, политически экономически структура практически хувцалуш латтар, доал дара керда формаши методаши караерзаяр.

ДIадоладаьд политически системана реконструкци елга, йоллаш латт правови пачхахьалкхен лард. ДегIайоагIа берригача наьха политизаци яра йоккха процесс.

СССР халкъа депутатий съездеи СССР Лакхехьарча Советеи, РСФСР Лакхехьарча Совета цхьайтталагIча сессе балхо хьаелл социализма общественни система дегIайоалаяра керда хан-юкъ. Дерригa пачхахьалкхен доал Советашта кара реально дIадалара, халкъ юкъарпачхахьалкхен дешаш къестадеча юкъеозара керда демократически модель хьаяра юхьиг дIайолаьй.

Цунца цхьана, перестройка вай республике, берригача а мехка санна, хала йода, хьал хIанз а чоалханен кхохкаденнен да. Общественни вахаре хулача эргалонашта духьале ю хIанз а дийна йолча балха къабнача струнтурашеи методашеи, уйлай стереотипаша, консервативни низаша. Перестройкага чIоагIа сатувс наха, бакъда, хIанзарчоа вайна хеттача бесса дерригa а хьахилац, къаьстта экономически социальнии даькъе. Тахан республике, мехка а санна, ира латт дукха социально-экономически проблемаш, экологе, исторически памятникаш меттаоттадара, къаман культура маьхалеш лораяра проблемаш. Уж переходни ханара издержкаш воча оагIорахьара Iеткъар вай республика экономика эффективность айяра.

Чакхдоахача гIулакхаша холуш пайда балахзар республика экономика финансови хьал тоадара. Ишттача халача хьалашка дIадоладу вай обществе политически реформа шоллагIча этапа кийчо елга — союзни автономнии, пачхахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органашка, иштта халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш чакхдахар. Из йоккха политически кампани кийчъяреи чакхъяккхареи дувзаденна да союзни автономни республикай Конституцена хувцамаши тIатохараши юкъедахьарца. мадара аьлча, керда харжархой законодательство кийчдарца. Уж дешаш къоастадир дукха ха йоаццаш РСФСР Лакхехьарча Совета сессе.

Шуга дувцийта хьачуденнача Нохч-ГIалгIай АССР Конституцена хувцамашеи тIатохарашеи д а р а х, НГIАССР моттигерча Советий халкъа депутаташ харжарах долча республикански законий проекташ тIа Iалаьмате боккха болх баьб ший дукхалга диллача а иштта ханага диллача а. Уж документаш кепатехадар карарча шера август бутт чакхбоалаш республикански газеташ тIа. Уж кепатохалехь хьалха кийчъяьяр юххьанцареи тIехьа тIайоагIачеи законий проектай варианташ, уж проекташ йийцаяр 1988 шу кхоачалуш НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума вIашагIъеллача лаьрххIача комиссе, хIаьта из болх мишта лелабу хьожаш ладийгIадар Президиума заседанешка, проектай хьакъехьа консультацеш яьяр районашка, СССР, РСФСР а моттигерча Советий а халкъа депутаташца. Еррига материалаш, предложенеш, кепайоазон тIа хинна публикацеш хьалхагIа йийцар балха группе, царех лаьца заключенеш кийч а яь, законопроекташ кийчъяра йолча комиссе дIачуелар.

Вай бокъо я тешалде, арадаьха законопроекташ ювцача, законаш хьадеча НГIАССР гражданаша хаьдда дакъа лаьцад, хIаране оаз, уйла мамогга лархIара таро елар, аьнна.

Автономеш айяра йоакхо еш, вай даим а дагалаттийташ хила деза тайп-тайпарча къаьмашта юкъе доттагIален бувзамаш чIоагIде дезилга, уж массе а оагIора шоайла дувзаденна хилийта дезилга. Дукха хIама де деза цига наьна мотт хьехар шердара, къаман хьехархой кадраш кийчъелга дегIакхувлара, учебникаши методически пособеши дукхагIа арахецара. Къаман культурай самобытность лораярца, из кхы а йIаьхагIа хилийтарца, къаман-эрсийи эрсе-къамани меттаташ дувцилга дегIадоаладара дикагIдола хьалаш хьадара дувзаденнача дерригача дешай массаза йоакхо е, къахьегамхошта интернациональнии патриотически кхетам балар чIоагIде декхарийла я Советаш.

Республике къаман отношенеш чIоагIъеш, вай цахаддаш йоакхо е еза лоаллаха ухкача республикашца, краяшцеи областашцеи традиционни доттагIал дегIакхувлара.

Хоржамех йолча законопроектех наха хетачо хьахьокх уж кийчъеш альтернативни кIийлен тIа СССР халкъа депутаташ хоржаш хоржамаш чакхдахара опыт вай, дерригa а хьанийцача, лархIа вIаштIехьдаьнналга, цунна дола тешал да тIехьа.

(Инстедоалар 3-ча оагIо тIа).

СУРТАШ ТIА: «Назрановский» совхоза доярка М. Сагова, Наурски района «Терский» совхоза доярка Л. Устарханова, «Малгобекский» совхоза доярка Р. Картоева, «Назрановский» совхоза доярка Р. Плиева, скотник В. Оздоев.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ЛоархIаме къамаьл хилар

Республика хьайбаш леладерий слетера

Чоалхане хьал эттад республика хьайбай боахаме. Дукха я паччахьалкхен планех а шу доладуш тIаййцача декхарех а лоархIаеш йоаца коллективаш. Царна юкъе кIезига яц арендага яьннараш а.

ГаргагIертад Iа. Ховш махиллара, цIенхаштта экзамен я хьайбаш леладераша дIаяла езар. Ала деза, аттачарех хургьяц из. ХIана аьлча, кхоачам боллаш доакъар кийчде аьттув баьннабац дукхагIйолча колхозашкен совхозашкен.

Дале а, кIезига бац республика хьайбай боахаме хьнаре къахьега нах. Царех цхьабараш шоай шера декхараш кхоачашдаь баьннаб, вожаш из дара гаргагIертаб. Укх деношка КПСС обкома зале вIашагIкхийтар хьалхалатта хьайбаш леладераш. Шоай толамех, динза дисарех, кхоачамбоацарех дийцар цар, дIахо де лерхIар белгалдаьккхар, дикагIйола опыт дIа-хьа ийцар.

Хьайбаш леладерий слете дакъалаьцар республика партийни, советски кулгалхоша, парте горкомийи райкомийи хьалхарча секретараша, комсомольски болхлоша, Нохч-ГIалгIай агропрома вакалаша. Иштта цига бар СССР Генеральни прокурор, СССР халкъа депутат А. Я. Сухарев, КПСС ЦК агропромышленни отдела инструктор Г. М. Загребельный.

Тахан оаха кепатох цу вIашагIкхетарах йола репортаж.

Слет хьа а йийллар, лоацца къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева. Цо белгалдаьккхар, зале гулбеннараш вай республикера дикагIбола хьайбашлеладераш — дояркаш, бежа Iуй, осеменатораш, зоответспециалисташ — хилар. Царех тийша да дIахо йодача хана хьайбай боахам дегIабоалабари Кхачан программа кхоачашъеча толамаш дахари. Хьайбай боахаме этта чоалхане хьал шемадарра дувцара, дулхи шурен дукхагIа яккхара йола таронаш ювцара тIахьийхар цо гулбеннараш.

Цул тIехьагIа трибуна тIа ваьлар КПСС обкома секретарь С. М. Беков. Таханара республикерча хьайбаш леладерий слет, аьлар цо, из цу даькъе къахьегача дикагIболча нахаца дагадалар да. Уж ба вай вахарерча керттерча проблемаех цаI — хьайбай продукташца нах Iалашбара, вай шу дIаьхегIа а диззагIа а хулийтара проблема къоастае езараш.

Дувца ца дезаш, массанена ховш да мел лоархIаме гIулакх да нах шурийцеи цох хьаеча продукташцеи Iалашбар. Цхьабакъда, тахан республике юача цу продукцех нийсса ах кхычахьара хьатIакхухьаш я. Дале а, къаьсттача цхьан сага йоагIача нормага диллача тоъал кIезигаIга я из.

Масала, Iилмо бакъъеш йола норма 389 килограмм йолаш, 1986 шера — 286 килограмм, 1988-89 шерашка — 300 килограмм шура мара кхаьчаяц къаьсттача цхьан сага. Цигара хьадоагIа вай керттера декхар — 1990 шера нормативни боарамга кхачар.

Из дара мел эша таронаш йолаш я. Тоъал йоккха я республика цу даькъера производственнии экономически потенциал. Нохч-ГIалгIайчене болх беш я 183 шурий-товарни ферма, 47 эзар бетташ бола етт ба цига лелабеш. Хьайбашка хьожаш я 2880 доярка, эзар совгIа бежа Iу, нийс бIаь аьсий леладераш, дукха осеменатораш. Ала деза, царех дукхагIбараш шоай гIулакх кIоаргга довзаш а бехктокхаме а къахьегамхой ба. Доккхал де дезаш хIама да вай республике хIара кхоабача Iаттагара 4—5 эзар эзар килограмм шура йоаккхаш 30 доярка хилар, хIаьта 154 доярка 3 — 4 эзар килограммага дIакхаьчай. Цо хьахьокх, мел йоккхий таронаш я вай шура тIакхетийта, хьайбай боахамера хьал овлангара дезз хувца. Бакъдар аьлча, хIанзарчоа хьал дикагIдарех дац. Нагахьа санна, соахка паччахьалкхенга шура йохкара план республико кхоачашъяь хиннаяле, карарча шера хьалхара нийс бутт декхар тIадусаш чакхбаьккхаб. Из нийсденнад Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Надтеречни, Назрановски, Шелковской районаша шура дIаялара планаш тIехкхоачашъяле а.

БIарчча хьанийцача республика колхозашкен совхозашкен шура кхо процент кIезигагIа яьккхай. ХIаьта Веденски районе из хьокхам лохбеннаб — 13 процент, Грозненски — 6, Ножай-Юртовски — 20. Урус-Мартановски, — 9, Шалински — 10 процент.

Паччахьалкхенга шура йоххкарах аьлча, укхаза а да веларгволаш хьал дац. Нийс бетта, планагIа 86200 тонн йолаш, дIачуеннай 85767 тонн шура, е 99,5 процент. Шура йохкара план оттаяьяр 126 колхозаи совхозаи, царех 42 декхарех лоархIаьяц.

ДIахо С. М. Бекова къаьгга дийцар карарча шера паччахьалкхенга шура йохкара даькъе толамаш даьхача Надтеречни районах (109 процент), Шелковской районах (105 процент). Лакхача хьокхамашка кхача йиш яц хьайбаша хьалур алсамдаккхара чIоаггIа теркам тIа ца бахийтача. Цу тайпара масалаш кIезига дац. Иштта къахьегарех ба «Самашкинский», «Курчалойский» совхозий, «Червленский», Сунженски района «Победа», Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхозий хьайбаш леладераш. Из де аьттув беннаб моттигерча фермай болхлой дисциплина чIоагIъялара бахьан долаш. Теркал ца деш дитадац къахьегамхой йоакхо яра дош а.

ДикагIйолча опыта адрес — Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза ферма. Дукха ха яц из тIехьаюсаш хинна. Боахаме керда кулгалхо, керда керттера специалисташ хьожабаьчул тIехьагIа сихха хувцадала доладелар гIулакх.

Карарча шера хьалхарча кхаь кварталагIа хIара кхоабача Iаттагара укхаза яьккхай 2500 килограмм совгIа шура, хIара бIаь Iатта тIехьа хьалкхедаьд 86 Iаса. Беррига доярkаш лоархIабу шоашта хьалхашка латтача декхарех.

Ферме хьалдаьд хьайбаш леладечун цIа, бIайха кхача баа йиш я, медицински Iалашо яьй, йолаш я сауна, бассейн, телевизор, радио, газеташи журналаши. Цкъан ахаззи лакхденнад наьха алапеш.

Ферме вIашагIъеллай къахьегама коллектива совет, из хьеж дисциплина чIоагIъяра, болх тоабара дешшака. Ферме лостам ба, болх беш я кормоцех.

Геттара дика дешаш аьлар С. М. Бекова «Курчалойский» совхоза шурий-товарни ферма коллективах (бригадир Айдамиров Мухьади). Шера хьалхарча нийс бетта 400 Iаттах хIаранегара яьккхай 2606 килограмм шура, тIехкхоачашъяьй Iаьсий хьалкхедара план.

Кхы цхьаькха масал. «Червленский» яха колхоз. Дукха ха яц из боахам шакъе кога астагIа лийлха. Цхьабакъда, наьха йоакхо чIоагIагIа е баьлча, боахама расчет юкъейоалайича белгга эргалонаш хилар.

Лакха хьокхамаш долаш къахьег доярkаша М. Темирхановас («Назрановский» совхоз), Р. Яндиеваси В. Хаюринаси (Сунженски района «Победа» колхоз), Х. Темирсуртановаси А. Каюмоваси («Московский» совхоз). 1989 шера хьалхарча кварталe хIара кхоабача Iаттагара йиъ эзар килограммага дIагIорташ а кхы тIех а шура яьккхай цар.

БIубенна къахьег Iаьсий леладеча А. Усмановас. Цо леладеча Iаьсашта дийнахьеи буси 700 грамм дулх тIакхет, планагIа 550 грамм йолаш. Иштта болх беш Л. Лугаеваи М. Бараханоиваи («60 лет Октября» совхоз), М. Саидова (Веденски района В. И. Ленина цIерагIа колхоз). М. Бадиеваи Хь. Костоеваи («Назрановский» совхоз), дукха хьыбараш.

Докладчико хьоаха ца беш битанзар дикагIбола скотникаш а. Уж ба «Лермонтовский» совхозера Ш. Фаргиев Грозненски района 1-ча Мая цIерагIча колхозера Д. Кагиров, «Терский» совхозера М. Хадизаев, Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозера Сидоров Иван, кхыбараш.

Республике кIезига бац йоккха говзал йола осеменатораш. Слете къаьстта дийцар Грозненски района «Молочный № 1» яхача колхоза техниках Люмарь Полина Петровнах. Цун хьокхам — 100 процент.

Шеко яц, шоашта карагIдаьннараш фермай дикагIболча болхлоша кхы а алсамдоахаргхиларах а шоай йIаьхий опыт кхычарна дIайовзийтаргхиларах а. ХIаьта из ший оагIорахьара хоалургда шурий дикал лакхъеча. ХIанзарчоа цу хьакъехьара гIулакхаш гIадвугаш дац. Масала, нийс бетта дIаеннача продукцех 28 процент хьалхарчеи 19 процент шоллагIчеи сортех мара яц. Из бахьан долаш къе я шурий продуктий ассортимент.

ДIахо С. М. Бекова дийцар шурий дикал лакхъяра тIехьа санна, боахам во лелабарца, социалистически доалахьен тIакхувдарца, рузкъа кхом ца беш доадарца лира къовсам лоаттабе безаш хиларах. Дика яц Грозненски, Сунженски, Наурски районаша, «Джалка», «Брагунский», «Труд», «Автуринский» яхача совхозаша дIачутела шура. Цун керттера бахьанаш — хьайбай боахам лелабара культура лоха хилар, ветеринарно-санитарни, технологически дисциплина телхаяр, болх эсала вIаштIехьбаккхар.

Хьайбаш леладерий болх керттерча даькъе доакъара базах тийша ба. Укх тIехьарча шерашка кIезига даьдац из шеръе гIерташ. Республике 78 кормоцех я, царех 71 хIанз болх а йолаш. Цхьабакъда, эсала пайда эц царех. Боахамий кулгалхошеи специалисташеи сихха къоастаде деза из дош.

Карарча шера хIара хьайбана лаьрхIа 17 центнер совгIа доакъара единица Iалашъе йиш йолаш я республика. Дика латт из гIулакх Надтеречни, Малгобекски, Шалински, Ачхой-Мартановски районашка. Из ала йиш яц Шелковской, Гудермесски, Веденски районех.

МайрагIа гIа баккха беза дикагIйола къахьегама формаш юкъейоалаяра. Тахан ала йиш я, цу лостамагIа цхьадола хувцамаш хиннад, аьнна. Карарча шера республикерча бIаь совгIа болча боахаме арендни хозрасчетнии гIулакхаш юкъедоаладаьд Цу хьисапе леладе дIаденнад 60600 бежан, цу даькъе 21400 етт а болаш.

Дика хьокхамаш долаш я «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча шурий товарни ферма арендни коллектив. Чакхъяьннача кварталагIа 120 процент кхоачашъяьй цо план.

Докладчико къаьгга дийцар шура яккхара а из паччахьалкхенга йохкара а оттаяь планаш кхоачаш ца яра бахьанех. Царех цаI — деташ дола доахан кIезигдалар. Масала, соахка цар Iул 1100 керта лаьгIеннад. Иштта чIоагIа Iаткъ шура тIакхетийтара фермашка чIоагIа даьржа дола тайп-тайпара лазараш.

Слете боккха теркам тIабохийтар хьайбаш леладерашта лерттIа къахьегарен салаIарен хьалаш хьадара. ХIанз фермашкен комплексашкен болх беш да хьайбаш леладерашта лаьрхIа 300 цIаи цIе уголоки, 160 совгIа столови, дукха буфеташ, душевойш, медицински пунккташ. Цунца цхьана йолаш я из гIулакх тесса дита моттигаш. Масала, Шатойски района 15 ферме яц столовеш, душевойш, медпункташ. Цу хьакъехьара кхоачамбоацараш да Урус-Мартановски, Веденски, Ножай-Юртовски районашка. Укхазарча кулгалхоша кхетаде деза: наьха йоакхо ярга хьежжа мара болх дIагIоргбоацалга.

ГаргагIертад Iа. Фермашта электроэнергеца, доагорца, тайп-тайпарча механизмашта Iалашо еча кхоачамбоацараш нийсдалийта йиш яц. Цу хьакъехьа тешшаме шоай дош ала деза халкъа боахама тайп-тайпарча доакъой болхлоша. ТIаккха мара лерттIа дIагIоргбац болх.

Ший къамаьл чакхдоаллаш С. М. Бекова республикера хьайбаш леладераш тIахьийхар КПСС ЦК мартовски (1989 ш.) Пленума оттадаь декхараш дизза кхоачашдара. ТIатеIIа болх бе беза цу даькъе партийни комитеташа, юххьанцарча партийни организацеша, профсоюзнии комсомольскии болхлоша.

Зале гулбеннараша теркам тIабахийта ладийгIар докладага. Болх тоабара, нийсдалийта кхоачамбоацараш дIадахара хьакъехьа шоашта хетар ала ловраш дукха бар.

Трибуна тIа ва Грозненски района «Атагинский» совхоза арендатор Базаев Ваха. Цо белгалдаьккхар, ше кулгалду звено районе эггара хьалха хьахинна арендни коллектив йолга. Лоацца дийцар даьхача толамех. ХIаьта керттера къамаьл хетадир шоай халонашта, кхоачамбоацарашта.

— ХьатIакхухьаш дола доакъар во да, — аьлар цо. — Из дош къоастаде аьттув ца боала дукха ха я. ТIаккха дувцалга йиш шура тIакхетийтарах, хьайбай Iул тоадарах.

Тоъаш яц арендатораштa гIишлон материалаш, эсала Iалашо ю хица, электроэнергеца. Цу дерригне йоккха новкъарло ю болх лерттIа дIабахьара.

— Совхоза кулгалхоша тхойх «къахетам» барга хьежаш ха йоайиц оаха, дукхагIдар тхоай кулгашца, низаца хьаду, — аьлар В. Базаева. — Иштта децаре, гIулакхаш йис кхийтта хургдар.

Д. Г. Завгаев: ТIаккха миштa Iалашду шо нах балха дIаккхувлача транспортаца?

В. Базаев: Вакъдар аьлча, цу даькъе халонаш кIезига яц. Масала, доярkаш ферме трактораца дIаккхувл. Из а ший ханнахьа ца деш моттигаш нийслу.

Ачхой-Мартанаовски района «Самашкинский» совхоза доярkас З. Бахмадовас боккхача безамца дийцар ше къахьегача коллективах, цун гIулакхех.

— Сона уллув ферме болх беш кхойтта доярка я, — аьлар цо. — Хьалха 30 яр. Штат кIезигъяьяле а, ханал хьалха кхоачашйир оаха нийс бетта задани. План 614 тонн йолаш, 735 тонн шура яьккхар, хIаьта ехкар дийрхIачул 30 тонн дукхагIа. ХIара Iаттагара яьккха шура 2868 килограмм хилар, планагIа 2400 килограмм йолаш.

Д. Г. Завгаев: ТIаккха хьа хьай хьокхамаш малагIаш да?

З. Бахмадова. Карарча шера хьалхарча кхаь кварталагIа хIара кхоабача Iаттагара аз яьккхай 3132 килограмм шура. Со санна бараш кIезига бац ферме. Шу чакхдалале шоай хьокхамаш йиъ эзар килограммага дIакхоачаде лерхIараш а болаш ба. Уж ба Ш. Сухаева, М. Борщигова, К. Уциева, Х. Исраилова, кхыбараш.

Доярkас дийцар шоай боахамера ремонтни база эсала, хиларах. Iаьсий дукха Iоду, бакъда, шинараш боккха мах а телаш кхычахьара ийде дезаш хул.

— Лораш кIезига ух ферме, — аьлар З. Бахмадовас, — хIаьта районни больнице аха тха ха хилац. Автолавка каст-каста йоагIа, цхьабакъда, хьаэца хIама йоацаш. Аз берригача доярkай цIерагIа дехар ду, уж кхоачамбоацараш дIадахара новкъостал дергдола наькъаш лаха. ХIаьта оаха низ кхобергбац тхоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара.

Дог тохадолийташ дар Сунженски района «Победа» колхоза доярkас Яндиева РаIашата даь къамаьл.

— Карарча шера хIара кхоабача Iаттагара йоаккха шура 3100 килограммага дIакхоачае лерхI оаха, — аьлар цо. — Из де аьттув баргхиларах шеко яц, хIана аьлча, цхьаболча доярkаша хIанзле тIехкхоачашдаьд укх шера оттадаь декхараш. Царех ба Албакова Iабадат, Хаюрина Бикату, Киселева Анастасия, Харачоева Гулаи, Албакова Мадина, кхыбараш.

ДикагIйолча доярkас дийцар уж деррига толамаш керттерча даькъе хьайбай боахама дукхагIа теркам тIабахийтарца дувзаденна хиларах. Масала, хIара хьайбана лаьрхIа 20 центнер доакъара единица кийчъяьй укхаза, еррига хьайбай помещенеш сентябрь чакхбоалача деношка тоаяь дьхай, наха моральнии материальнии поощрени яра эша мероприятеш чакхъяьхай. Цу дерригне аьттув лургба пятилетка декхараш толамца кхоачашде.

Слете гулбеннарашка ала хIана долаш яр Надтеречни района «Знаменский» совхоза доярка М. Джабаева. ХIара кхоабача Iаттагара цо яьккхай 2650 килограмм гаргга шура. Из шера оттаьча планел дукхагIа я.

— ХIаьта а тха балха таронашка хьежача из тIехьара боарам бац, — аьлар цо. — Нагахьа санна доакъар дика даларе, Iул тоадара болх хьинарегIа боре, гIулакх эргаш хургдар. Новкъа дале а, цу бахьанаша юхатетт гIулакх.

Ший балха опытах дийцар «Назрановский» совхоза доярkас М. Темирхановас. Массехк шу да из хьалхалаттарашца йолаш хьайсагIа. Соахка а лурчогIа а хIара кхоабача Iаттагара пхи эзар килограмм шура яьккхай цо. Гарга я М. Темирханова из дара карарча шера а.

Къона саг я Грозненски района «Молочный № 1» яхача совхоза доярка Т. Макаева. ХIанз из болх беш йолча ферме къахьегаш хиннай цун нана.

Балха толамех дувцарал совгIа, Макаевас теркам тIабахийтар хьайбаш леладерий опыт тоае езаш хилара. ДикагIа Iалашбе беза уж дефицитни товарашца. Из уйла йолаш дар слета кхыча доакъашхоша дийца къамаьлаш а.

Д. Г. Завгаева слете дакъа лоацаш барий дIадехараш махулла сихагIа кхоачадар Iалаьмате лоархIаме долга белгалдаьккхар. Из делга цо тIадиллар партийни, советски, боахама кулгалхошта, юххьанцара партийни организацешта, профсоюзни комитеташта.

Цхьадола дIадехараш — масала, талонех доагIа шекар, сапа, барзкъаш дутта порошок дIаялар — кхы тIехьа ца тетташ кхоачашде де деза. Уж товараш фермашка дIа а кхухьаш, дохка деза.

Хьайбаш леладерий коллективаш дикагIа Iалашъе еза кхыдолча дефицитни товарашца, фусамашца, бытовой гIулакхашца, транспортаца. Цу даькъе лостам бе беза ха хьатIакхаьчай.

Слет чакхйоаллаш НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова къахьегаме белгалбаьннача цхьаболча доярkашта дIаелар республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоташи «НГIАССР заслуженни хьайбаш леладархо» яха цIи яларах дола удостоверенеш.

СУРТА ТIА: Республика хьайбаш леладерий слете дакъа лоацараш.

Н. ПЛИЕВА сурт.

СЛЕТЕ ДАКЪА ЛОАЦАРАША РЕСПУБЛИКА КЪАХЬЕГАМХОШКА ДАЬ

Кхайкарал

Деза новкъостий! Перестройка котъялар вай халкъо керттерча даькъе дувз Кхачан программа кхоачашъярца. Вайна, юртбоахама къахьегамхошта, из кхоачашъеча эггара чоалханегIа дош да хьайбай боахам дегIабоалабар.

КПСС Централъни Комитета мартовски сентябрьски (1989 ш.) Пленумий решенеш кхоачашъеш, парте XXVIII съезда сийленца накъайолхаш, шурий-товарни фермай дукхача къахьегама коллективашеи къаьсттача болхлошеи боккха низ тIабохийт продукци йоаккхалга алсамдаккхара. Шерагара шерага дика хьокхамаш долаш хьабоагIа «Курчалойский», «Озерный», «Самашкинский» совхозий, «Червленский», «Советская Россия» яхача колхозий а кхыча боахамийи а хьайбаш леладераш.

ХIанз колхозашеи совхозашеи социалистически яхь йоаржаьй хьайбаш толаме Iангара дахара, цу юкъе хьайбай продукци йоаккхалга алсамдаккхара, боахамий чурча таронех хьаькъале а рационально а пайда эцара тIехьа.

Слета доакъошхоша кхайкарал ду шурийна лаьрхIа хьайбаш леладерашкеи юртарча болхлошкеи хьайбаш лерттIа Iангара дахара, пятилетка тIеххьарча шера шура йоаккхача эггара лаккхагIа хьокхамаш хилийтара шоашта мел могар де, аьнна. Цо аьттув лургба республике баха нах шурий продукцеца дикагIа Iалашбе, паччахьалкхен планаш толаме кхоачашъе, керда пятилетка тешшаме дIайолае.

Оаха берригаш тIахьех 1990 шера хIара Iаттагара 3 эзар килограмм шура яккхарга дIакхача. Из де йиш йолаш хIама да. ДIадахача шера цу боарамал тIехъяьннай 184 доярка. ХIаьта «Назрановский» совхозерча Темирханова Маржана хIара Iаттагара яьккхай 5085 килограмм, «40 лет Октября» совхозерча Дзаурова Мадната — 4812, «Самашкинский» совхозерча Сухаева ШариIата — 4660, «Озерный» совхозерча Даудова ПаьтIамата — 4500, «Советская Россия» совхозерча Бульчук Еленас 4300 килограмм.

Каст-каста хьайбаша кIезига продукци ялар дувзаду доакъар тоъаш ца хиларца, уж леладара а царна доалдара а лоархIам кIезиг а беш. ДIадахача шерий опыто хьахьокх, доакъар кIезигагIа дIадохийте а, шурийна лаьрхIа долча хьайбашта дика Iунал деш хилча, гIулакх бехктокхаме леладеш хилча, шура тIакхетилга. Цудухьа хIанз керттердар да хьаькъале, дикача дас санне долаш дола доакъар дIадахийтар, цох бизза пайда эцар, из ца талхийтари ца дайтари. Дувцар сенах да аьлча, из да доакъар хьайбашта дика кийчдаь деларех. Из дара хIара кормоцехи кормокухняи лерттIа болх беш хилийта еза. ТIаккха мара сатувса йиш яц вай доакъарах бизза пайда хьабаларга.

1990 шера шурийна лаьрхIача хьайбашта оттаяь планаш низкъала хиларо, нийсдалийта тIехьадисар дIадаккха дезаро хьайбай даькъа болхлошкара тIатеIIа болх белга дIадехаргда. ХIара совхозерча хьайбаш леладераша, боахама кулгалхошца цхьана уйла е еза Iан замалахьа мишта алсамдоаккхаргда хьайбаша хьалур, мишта биззагIа пайда эцаргба чурча резервех яхача дешашта.

Шура тIакхетийтар — духхьал хьайбаш леладерий тIехьатетта, йиш йоаца декхар хинна Iац. Фермаша дика болх бар тийша да царна лерттIа электроэнергеца, доагорца Iалашо ярах, царга ший ханнахьа машинаши оборудовании дIакхачийтарах, ремонтни балхаш дарах, царна комбикормаши доакъарех дIатоха еза тайп-тайпара добавкаши дIаяларах. Слета доакъошхоша кхайкарал ду смежни докъой болхлошка шуреи цун продукташи дукхагIа яхара шоашта могаш дола новкъостал де, аьнна.

Хьайбай продукташ дукхагIа яхара а йохкара а чIоагIа гIо ду дикка вIаштIехьъяьккхача социалистически яхьо. Тхо дог тийша да боахамаша, фермаша шоайла дIа-хьа проверкаш яр, цахаддаш хьайбаш леладерий денош чакхдахар пайдане долга. Фермаша хьалур сихха алсамдаккхара никъ, — цунна тешал ду практико, — подряда бе-бе формаши арендни гIулакхаши шерагIа карадерзадарга гIолла чакхбоал. Махулла чIоагIагIа практически новкъостал де а хьаллаца а еза болх вIаштIехьбаккхарен цох алапи даларен дикагIйола уж формаш.

Боахама кулгалхой оаха тIахьех фермай болхлой къаьстта чIоагIа йоакхо яра. Цар къахьегамах, дог-уйлах, уж гIулакх чакхдаккха ховш хиларах керттерча даькъе тийша да вай республике шурий боахаме этта хьал. ЧIоаггIа лоархIаме да хьайбаш леладерий балха боагIача тайпара мах бар, фермашка болх берий хьашташ чIоагIа теркалдар. Царна лоаттабе беза дика кхача, медицински культурно-бытовойи гIулакхашца Iалашбе беза уж. Ханнахьа го а хьаллаца а веза тахан селханарчул дикагIа къахьега ловш вар, майрагIа каразца еза дикагIйола опыт.

Республикански слета доакъошхоша беррига хьайбаш леладераш тIахьех КПСС XXVIII съездана доагIача тайпара накъадолхаш шерра социалистически яхь йоаржае, фермай балха хьокхамаш лакхде, шурий продукци дукхагIа яккхара низ тIабахийта, Кхачан программа кхоачашъеча лоархIаме дакъа юкъедахьа.

ОагIув кийчъяьр
М. КАРТОЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца кхойтталагIа сесси

НГIАССР Конституцена (Керттерча Закона) хувцамаши тIатохараши дарах, НГIАССР халкъа депутаташ харжарах, НГIАССР халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжарах долча НГIАССР Законий проектий хьакъехьа

(Инстедоалар. Долалур 4-ча оагIо тIа).

хьарча хоржама кампане итогаш, харжархой критически замечанеши предложенеши тохкаш нийсса выводаш яйтара Шалински района моттигерча Советашка хоржамаш деча дукхамандатни округашца чакхъяьккха эксперимент.

ХIанз болх беш йоацача, пайда луш йоацача законодательни нормаштеи положенештеи когаметта проекташта юкъейинхьаяр харжархой комиссей болх кийчбаран вIаштIехьбаккхаран, депутаталла кандидаташ увттабаран царна регистраци яран демократичнегIа йола, порядок цIенхаштта правови кIийлен тIа Iалашъе, хоржамаш кийчдаран чакхдахаран общественни тIахьожам а шерра гласность а хилийтара тIаерзаь йола керда механизмаш.

Кепатехача законопроектех дувцаш яьхкача дукхача откликаш тIа нах раьза ба общественни организацешкара халкъа депутаташ хоржилга дIадаккхара, цхьатарра шин Совета депутат хила мара гражданий бокъо йоацилга дIачIоагIдара, моттигерча Совета дукхала состав кIезигъяра, моттигерча Советашка хоржамаш дара йола окружной комиссеш [illegible]

[illegible] хоржамаша Советашка ерригача керттерча категорех болча къахьегамхой викалаш пропорционально хулга Iалашдергда, вешта аьлча, общества социальни структура йизза хьахьокхаргйола викалаш хулга.

Цу варианташка хьалхарча юхьиге депутатски мандатий претендентий гIулакха- цара, политически, моральни оамалаш, царна цу е вокх социальни группа хьашташ хьахьокха, лораде могаш хилар оттадац, уж царна юкъебоагIаш хилар мара. ХIанзарча хьалашка цу тайпарча хоржамаша халкъа лоIам бизза а нийса а хьахьокхара новкъарле а территорешта самоуправлени яра йолча органий санна Советий балха деформаци а ергьяр. Уж хIамаш, хетаргахьа, теркалде деза.

Цудухьа НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумои законодательни предположеней Комиссеи хургдолча хоржамашка ерригача республика масштабашка хоржамий системана цу тайпара радикальни хувцамаш де ца эшаш хиларах йола вывод йир. Цунца цхьана, из дош кхы а кIоаргагIа даьшхача, цхьан услове, нагахьа санна, производственни хоржамий округашка гIолла хоржамаш чакхдахара тIехьа йоагIаш йолча регионий дукхагIбола харжархой хилча, къаьст-къаьстача халкъа депутатий Советашта цу тайпара эксперимент чакхъяккхара йола бокъо яла мегаргьяр.

Депутаташта гражданий бебе уйлаши хетараши дизза дIадовзийтара са теркам тIаоза безам бар хоржамех долча Закона проекта тIа [illegible]

СССР Конституце тIеи РСФСР Конституце тIеи санна, вай Закона проекта тIа автономни республика халкъа депутатий Съезд вIашагIтохара таро лац. Республике пачхьалкхен Iаьдала лакхехьарча органа метта Лакхехьара Совет юс. Из деш дикка лакхбу цун лоархIам. ХIанз Лакхехьара Совет пачхьалкхен Iаьдала массаза болх беш йола законодательни, распорядительни, тIахьожама орган хургья.

Президиум должностной принципагIа вIашагIйолла лерхI. Цунна чубоагIаргба НГIАССР Лакхехьарча Совета председатель, НГIАССР Лакхехьарча Совета председателан хьалхара заместитель, НГIАССР Лакхехьарча Совета председателан заместитель, халкъа тIахьожама Комитета председатель, НГIАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссей председателаш.

Законопроекта 99 статьяга хьежжа, Президиумо Нохч-ГIалгIай АССР Конституци лораяра тIехь тIахьожам лоаттабергба, иштта, республика пачхьалкхен вахарера кхыдола лоархIаме дешаш къестадергда.

ХIанзарча Конституце тIара Министрий Совет Президиумана подотчетни хилара, цо Нохч-ГIалгIай АССР правительствана составе хувцамаш дара, министерствашеи пачхьалкхен комитеташеи хьаяра а дIаяхара а, судахой харжареи мукъабовлийтареи, пачхьалкхен арбитраша хьожабареи мукъабовлийтареи дешаш, хIаьта иштта, республика административно-территориальни устройства дешаш къестадара положенеш йитача бакъахьа я. Цу дешаех йола решени чIоагIъергья НГIАССР Лакхехьарча Совета аргIанарча сессе.

Сессе ювца оттаьча Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташи моттигерча Советашка халкъа депутаташи хар- [illegible]

[illegible] болх бе пайдана бац, аьнна белгалбаьхача наха, хIаьта иштта, набахта чубоахкача е суда решенех дарба деш болча наха.

Кердача законегIа гражданаша хоржамашка дакъа лацара йолча бокъонех пайда ийбу кхаж тоссача, кандидат оттавара хьинаре дакъа лоацача, уж бувцача, хоржамий комиссе балха, хоржамаш [illegible] хоржамий округашка гIолла шоай безам мелаб депутаталла кандидаташ оттабе йиш хиларах.

Хьае еза халкъа дикагIболча, перестройка идеяшта мутIахьа болча, Советий балха керда низ юкъе боалабе могаргболча, республика, шоай районаша, городаша, юрташа, политически социально - экономически дегIаькхувлара дешаш пачхьалкхен хьашташ теркал а деш къестаде ховргдолча викалех депутатски корпус вIашагIйоллалга Iалашдергдола эффективни механизм. Духхьал из уйла ларде улл кийчъяь шуга ювцийта оттаяьча НГIАССР халкъа депутаташ харжарах долча законий проекташта. Законопроекташ халкъо ювцача хана дакъа лаьцачар белгал мадаккхара, цар хIанз йолаш йола хоржамий система эргайоах, из кхы а демократичнегIа ю, халкъа политически лоIам массе оагIорахьара теркалбе а мабарра хьахьокха а таро лу. Нах харжа оттабара бокъо лу къахьегама коллективашта, общественни организацешта, нах бахача моттигашка харжархоша яьча собранешта, хIаьта иштта, эскаре гIулакх деш барий собранешта. Эггара хьалха цу тайпара таро лу лаьрххIача юкъерчеи лакхехьарчеи дешара заведенешта.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаталла шоай кандидат оттавеча къахьегама коллективе болх беш 200 кIезигагIа воацаш саг хила веза. Нагахьа санна, бахача моттиге чакхйоахача собра- [illegible]

[illegible] гIалаташ, дукхагIйола харжархой цунна раьза ца хилар теркал а деш, НГIАССР Лакхехьарча Совета Законодательни предположеней комиссе лаьрхIар тийнна дукха предложенеш хьалхаца а Законий статьяй проекташта юкъера окружной собраней хьакъехьардар дIадаккха а.

НГIАССР, иштта моттигерча Советий халкъа депутаташ харжарах долча [illegible] Iалашдари. Царна новкъостал де, мел эшача справочни информационни материалашца кандидаташ Iалашбе декхарийла я пачхьалкхени общественни органаш, предприятей, учрежденей кулгалхой, иштта наьха общественни самодеятельноста органаш.

Законопроекташ тIа белгалдаьд, шоаш харжа оттабича денз депутаталла кандидатий хоржамашта хьалхарча кампане дакъа лаца бокъо хилар, СССР халкъа депутаташ хоржача хана хиннача бесса. Берригача кандидаташта, кхычарца нийсса бокъонаш еннай, хоржамашта хьалхарча а кхыча а собранешка, совещанешка, заседанешка, кепайоазон тIа, радиой телевиденеи гIолла къамаьлаш де. Кандидата шийна бокъо еннай довеpенни нах хьакъоастабе а регистраци еча уж хьежабе а, хоржамашта хьалхара собранеш йолча хана болх беча моттигашка шоай юкъера алапеш а дусаргдолаш, кхы цхьайола полномочеш а хургйолаш.

Белгалдаьхача а кхы цхьадолча а гIулакхаша новкъостал дергда хоржамашта хьалхарча къовсама дикагIа правови регламентаци е, къовсамаш дувлаш йола моттигаш ца хилийтара новкъостал дергда, хIаьта, долче, хоржамий комитеташка, партийнни советскии органашка гражданашкара уха дукха жалобаши заявленеши совцаргья.

Хьалха хиннача хоржамий кампане опыто дIадех хоржамах дола законодательство телхадеш депутаташ хилара бола кандидаташ нийслой уж бехктокхам озалгах йола положени хоржамех долча Законий проекташта юкъехьолга, хоржамашта хьалхарча къовсаме этически нормаш хулийталга. Уж санна дола гIулакхаш нийслой цкъарчоа предупреждени ю кандидата, шозлагIа бокъонаш телхайой йоагIаш йолча хоржамий комиссе цунна регистраци яра йола решени дIа а яьккха, соцае таро я. Иштта къоастабаьб кандидат ийрча ваккха а гIерташ, цунах ца доагIаш дола харцдараш арадоахача наьха бола бехктокхам а. ЛерхIачох, цу нормаша хоржамий кампане дакъа лоацаш мел бараш цIена къовсам лоаттабара тIаберзабаь ца Iеш, иштта цо из чакх а доаккхаргда.

Хоржамий кампани йоагIача бесса дIаяхийтара, цхьаболча кандидатий оагIонгахьара конъюнктурни гIулакхаш ца нийсдалийтара, хIаьта тIеххьарча хоржамашка уж нийс а делар, цкъа нийсденна а ца Iеш, проекташ тIа белгалдаьккхад, цхьан округе регистраци яь вола депутаталла кандидат, кхыча округе регистраци е оттаве йиш йоацаш, кхыметтел цо цигара шийн кандидатура хьайоаккхе а.

Хоржамий система законопроекташа де могадеш лоархIаме дар да хоржамашта кийчо яра а уж чакхъяхара а ерригa организационни оагIо хоржамий комиссешта тIайожаелга, эггара йоккхагIа полномочеш йолаш уж хиларах тарра. Мишта пайда ийбергба цу полномочех? Духхьал из бахьан долаш законашка хоадамболлаш къоастаяьй хоржамий комиссей состав вIашагIйоллара, бовзаш бола, эггара чIоагIагIа лоархIаш бола нах царна юкъебахийтара процедуре.

Хоржамий Законий шаккъе а проектах де лерхIаш да [illegible] хIад кхаж тасса [illegible] ча удостоверенеш эшаш яц аьнна. Иштта решени яра керттердар доагIаш да харжархошта духхьал шоай округе, шоашта вовзача кандидата тIехьа кхаж а тоссаргболаш, цо цар хьаштий дIахо йоахо а ерг йолаш гIулакх дара. Иштта оттадаьча деша тIехьа, хетаргахьа, ца хилча даргдап.

Законий проекташ тIа йиза белгалъяьхай хоржамашта хьалхарча агитацен, цу агитаце къахьегама коллективаша, общественни организацеша, студентий коллективаша, шоаш бахача моттиге харжархоша, бIухоша дакъалацара гаранте. Цунца дувзаденна керттера теркам тIабахийта беза хоржамашта хьалхарча агитацена финансировани яра.

Законопроекташа, депутаталла кандидаташ цхьатарра бокъонаш йолаш хилара тешам а луш, лерхI берригнешта а цхьаккха юкъера а ца воаккхаш, хоржамий кампанеца дувзаденна доадеш дар духхьал пачхьалкхен чотагIа хилийта. Предприятей, общественни организацей, къаьст-къаьстача гражданий средстваех пайда ийбича, депутаташ хила безам болаш барий гIулакхаш цхьатарра хургдац, хоржамий хьалхарча къовсама демократически принципаш телхаергья, хIаьта цу къовсама хьалаш доллача хIаман тIехь нийса хила деза: из доагIа харжархошца вIашагIкхетар вIаштIехьдаккхара, округашка гIолла кандидаташ дIа-юха ахара финансировани яра, кийч а яь, тайп-тайпара материалаш кепатохара, агитационни балхаца дувзаденна кхы дукха дараш дара.

Хоржамех долча законий проекташкарча цхьаькха цхьан хIаманна теркам тIабахийта беза. НГIАССР халкъа депутаташ хоржача хана а, иштта моттигерча Советий депутаташ хоржача хана а, шозлагIа депутаташ хилара уж кандидаташ оттабаьбале, баллотировани е йиш яц хьалхарча туре эшша голосаш цар гулъяьеце. Уж санна йола моттигаш кIезига нийсъеннаяц СССР халкъа депутаташ хоржача хана. дукхагIча даькъе цу гIулакха раьза боацаш а хилар харжархой.

Моттигерча органий Iаьдал чIоагIдара йолча политически реформа керттера лостам ба районий, городий, поселкайи, юртий Советий халкъа депутатий бокъонаши полномочеши шеръяр. Духхьал укхаза парте а социалистически пачхьалкхено а материальни гIулакхашца чакхдоах халкъа, къаьст-къаьстача наьха хьашташ кхоачашделга. Моттигерча Советий лоархIам лакхбар — из да царна кара доагIаш дола пачхьалкхен а экономически а Iаьдал дIададалар, хIанз укх сахьате лакхе латтача учрежденешта доагIаш дола дукха дешаш къестаде бокъонаш ялар.

Цунца цхьана Советашта реорганизаци яр юкъарчал доацаш дувзаденна да моттигера самоуправлени дегIаахарца. Ховш махиллара, СССР Лакхехьара Совет хьежар моттигерча самоуправленеи моттигерча боахамеи юкъара йолча юхьигах долча закона хьалхарча проектага, дерригача халкъага ювцийта оттайир из. Моттигерча самоуправлене керттера звено хиларах тарра, халкъа депутатий Советий хьинареча балха хьалаш хьакхоллара закон кийчде деза. Цар бокъо хи- [illegible]

[illegible] къалца дIа-юха бекъаш, бIарчча хьанийцача къаьст-къаьстача территорей республикай таронаш хьашташи аьттув болча тайпара вIаши дувзаш де деза из.

Законопроекташ тIа де лерхIача гIулакхашта шун теркам тIабахийта безам бар са, цунах Советий балха тIа кхы а чIоагIагIа гIулакхаца чIоагIдеш, лаьрххIа цхьа лостам а болаш хIама хургдолаш. Цхьан даькъе аьлча, моттигерча Советашка хержаш бола депутаташ кIезигбелга да. Масала, вай республика моттигерча Советашка укх тIеххьарча хоржамашка хержавар 10065 депутат. ХIанз хьалхагIе а яьча даннеех моттигерча Советашка харжа лерхI 6300 гаргга депутат. Из санна йола тенденци нийса ларxIа езаш я. Долче, хIанз Советаш хадданза болх беш хила еза, хIара денна Советашка а цар органашка а беча балха даькъе шоай керттерча декхарех уж мукъабовлийташ хиларца дувзаденна.

Халкъа депутаташ харжара долча Законага хьежжа моттигерча Советашка халкъа депутаташ хорж нормагIа йоагIаш йолча Советаша еннача предложенех, хоржамашта йола хоржамий округаш къоастаю районни, городской (республикански доалахьарча городашка) халкъа депутатий Совето — Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето е цун Президиумо, хIаьта городской (районни кара йолча городашка), городера районни, поселкови, юртара, станичнии Советаш — халкъа депутатий лакхагIа латтача Совето е цун Президиумо.

Цхьан депутатски моттига лаьрхIача харжархой дукхалга диллача дукхагIча даькъе цхьан боараме хулга Iалаш а деш, административно - территориальни делени а территоре кхыйола башхалонаш а теркалъеш, округаш вIашагIъехкаргья йоагI-йоагIача хоржамий комиссеша. Белгалдоалаш да городской (районни даькъе екъалуш йоацача городий), городашкара районни, поселкови юртийн Советаш, хоржамий округаш йоккха йоацача хоржамаш цхьа мандатни е дукха мандатни округашка гIолла де йиш хилар. Законо из тайпа решени е бокъо лу Советашта шоашта.

Законопроект ювцаш яьча итогех массане а хьаллаьцар укх тайпара кердадараш: ткъаьннел дукхагIа депутат ца хоржача поселковни юртийн Советашта округаш ца е бокъо ялар, депутаташ хилара болча кандидаташта тIехьа юкъерча спискагIа кхаж тассар.

Советашта дIахо демократизаци яро, цар эффективность лакхъяро вIаштIехьдоалийтаргда моттигерча Советий президиумаш вIашагIйохка. Цар кхоачашде дезаш да лоархIаме декхараш, кийч а еш, сессеш чакхъяхар Iалашделга, массазарча комиссей болх вIаштIехьбоаккхилга, депутаташта новкъостал делга.

Советий бокъонаши полномочеши шеръяро, цар материальни база чIоагIъяро дIадех социально-экономически культурнии даькъе дегIаахара дерригача лостамашка цар хьинарегIа болх бергбола территорех йола лоархIаме проблемаш къестаяра, къахьегамеи бытеи хьалаш тоадара, бахача наьха материальнии духовнии хьашташ диззагIа кхоачашдара дика тароеш хьахулийталга.

Цхьадола хувцамаш даьд хоржамий комиссеех йолча разделе а. ЦкIа-дале, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутатий Центральни хоржамий комиссе, хIаьта иштта городской, районни, городерча районни, поселковни, юртий станичнии хоржамий комиссеш полномочешта ха оттаяй, халкъа депутатий Советий шоай полномочешта санна — пхи шу.

ШозлагI-дале, моттигашкарча дукхачарна ловш хилар теркал а деш, окружной хоржамий комиссеш хIанз хьахургья духхьал Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжарах аьлча, укхаза окружной комиссеш хургьяц: цар декхараш кхоачашдергда районни, городской, поселковни юртийн (станичнии) хоржамий комиссеша.

Хоржамий комиссеш вIашагIйохкара керттерча даькъе хьалхара порядок юта а юташ, дикка шерьяй цар функцеш. Царех я ала йиш я депутаталла кандидаташ оттабелга вIаштIехьдаккхар, хоржамех долча дешай хьакъехьарча заявленешкеи жалобашкеи хьажар, хоржамий кампанена, кхы цхьадолчарна хьахьожаяь ахчан средствашт дIаекъар.

Моттигерча Советашка депутаталла кандидаташ оттабарца дувзаденна цхьайола лоархIаме нормаш юкъейихьай проектана. Масала, кандидаташ увттабара решени хIанз тIаийъергья собранешка, гуччахьа е къайлагIа кхаж а тоссаш, хIаьта кхаж тассара, кхыдола процедурни дешаш дIалу цу собранешка дакъа лоацараша шоаш къоаста а дергдолаш.

Депутатий шоай харжархоша айххагIа бувзамаш хилийтара къоастадаьд. депутаталла харжара бола кандидаташ увттабе лаьрхIад болх беш бола е йоагIаш йолча моттигерча Совета территоре тIа бахаш бола гражданаш. ЛоархIаме да цхьаьккха а, проекто оттаьй правила — НГIАССР духхьал цхьа гражданин пхьан ханна депутат хила йиш яц шин Советечул ду дукхагIа.

Ховш махиллара, халкъага ювцийтара кепатехача моттигерча Советашка халкъа депутаташ харжара долча Закона проектагIа де лерхIаш да халкъа депутатий полномочеш чакхъяла кхаь беттел чухьнахьа ха йиса йоацача хана хоржамаш де оттаделга. Цунна пхьан Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара дола хоржамаш делга къоастадаьд бить бетта хана чухь.

Иштта вIашка ца доагIача гIулакхашта духьаленаш кIезига хиланзар, къаьстта практически болхлой я. Из ларде а лаьца, йича бакъахьа лаьрхIар НГIАССР Конституце проект а, хIаьта хоржамех долча шаккъе закона проекташ а оттаелга Нохч-ГIалгIай АССР-ей республика моттигерча Советийн халкъа депутаташ харжара йола ха цаI а хургйолаш, бить бутт хулийталга.

Хьаллаьцар кхаж тессараш мелб хара учет яра хIанз йолаш йола порядок ютилга. Цхьан кандидатурал тIех нах дIабоабаь йоапа бюллетенаш, дIахо йодача хана а нийса лоархIаргьяц. Уж санна йола бюллетенаш мамогга кIезигагIа хилийтара де дезар да харжархошта юкъе дикагIа болх белга, кхаж тассара бокъонаш нийса дIахьехилга.

Новкъостий депутаташ! Укх сессе итог ю законопроекташ халкъа ювцара даькъе. Вай хоадамболлаш ювца еза сессега хьажа хьаенна йола законопроекташ, законаш а хинна уж дIа а оттаргйолаш. Законаш кийчдеча хана Iоадаьчох, депутаташа дувцачох цхьаккха тайпа озабезамаш а ца деш пайда ийбар гIулакха конструктивни, пайдане хургда.

Докладах йола пренеш

Пренешка эггара хьалха къамаьл дир Ножай-Юртовски райисполкома председатела заместитела СССР халкъа депутата **С. Э. Авторханова.** Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжарах дувцача Закона тIарча цхьайолча статьяйх шийна хетар аьлар цо. Белгтала аьлча, Нохч-ГIалгIай АССР доазон тIа Нохч-ГIалгIай АССР гражданашца цхьана РСФСР а кхыча союзни республикай а гражданий бокъо я Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ хоржача дакъалацеи хержа хилеи, яха проекта тIара ялхлагIа статья дIаяккха еза, аьлар цо. Хоржамашта кийчо ярах а уж чакхдахарах а массови информаце средстваша дувцарах йолча Закона проекта тIара бархIлагIча статьяна тIатохараш де деза. Практико хьахьекхад, хоржамий кампани йолча хана цхьаболча кандидаташка совле кхоачилга. Кандидатий таронаш цхьатарра хила еза.

Харжархоша халкъа депутаташта наказаш теларах йола 11-гIа статья шеръе еза, наказаш мичахьа, маца лу белгал а доаккхаш. Кхоачашдара тIаэца йиш яц, аьлар депутато, хержача депутаташта денна наказаш мара.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара депутата **В. Т. Сагаева** аьлар, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане Закона проект ювцача ше дакъа лаьцад, хIаьта цхьайолча статьяйх цига цхьа барт а хиланзар. Масала, царех яр сол хьалхагIа къамаьл даьчо йийца ялхлагIа статья. Оратора дийцар хоржамашта материальни Iалашо ярах шийна хетачох. НГIАССР халкъа депутаташ хоржилга чакхдаккха деза, белгалдаьккхар цо, пачхьалкхен чотагIа, хоржамашта кийчо ярца дувзаденна кандидаташта, довеpенни наха, харжархошта зе а хургдоацаш. Из дича берригача кандидатий таронаш цхьатарра хургья.

В. Т. Сагаева предложени елар НГIАССР халкъа депутаташ харжара йолча окружной хоржамий комиссеш 7-11 сагага кхаччалца кIезигьяра, 200-нел кIезигагIа боацаш болх бу нах болча къахьегамхошта халкъа депутаталла кандидаташ увттабе бокъо ялара хьакъехьа.

«Оргтехника» производственни объединене генеральни директора заместитела депутата **А. В. Галича** предложени елар: Советий ерригача звеньяшка массехк кандидатах депутаташ харжара эксперимент яр духьа Грознерча цхьан районе производственни округашка гIолла хоржамаш чакхдаха, аьнна. Хоржамаш деча дакъа лаьцарех ахане́л совгIа-чар тIехьа кхаж тессараш халкъа депутаталла хержалга а лоархIаш. Цо йиш хулийтаргья, аьлар цо, шоалагIа хоржамаш деш йоаю ха а рузкъа а кходе.

Вай дукха дувц моттигашкарча Советий лоархIамах. Бакъда, Советий, къаьстта а районниччар кара Iаьдал дац. ДукхагIйола службаш городо доал деш я, хIаьта райисполкомаш даим дехар деш лел. Цудухьа нах раьза бац райисполкомий балха. Оаха, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутаташа, бу дукхагIбола болх бувзабенна ба ловдам боаца гIулакхаш къестадарца.

Хайра хIама деш бац депутаташ. Кагирхой гIулакхашта йолча массазарча комиссе болх беш хиннав со, комиссена чубоагIарех 3—5 саг мара воацаш хийла заседанеш яьй оаха. Цхьаькха масал доаладергда аз: кхаь комиссе дийцар 1990 шера йолча планах а бюджетах а дола дош, цига хинна дукхагIбараш лерттIа кийчбенна бацар кара документаш ца хилар бахьанце. Долче, из лоархIаме дош ахастагIа дийцар оаха. Цу тайпара чакхъювл массазарча комиссе дукхагIйола заседанеш.

Депутаташта тIалаттача керттерча декхарех цаI да харжархошта отчеташ телилга. Къахьегама коллективашта отчеташ теларах дувца эшац, бакъда, харжархошта телача отчетех моттийтара деш дола хIама хул, хIана аьлча, цига хайра нах хилац.

КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара депутата **А. А. Мякиева** хьаллаьцар хоржамаш чакхдахарца ювзаеннача расходех хьалхагIа къамаьл даьчар дийцар. НГIАССР Конституцена хувцамаши тIатохараши дарах долча Закона проекта 96-ча статья тIа белгалбаьрел совгIа, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета законодательни инициатива бокъо хила еза халкъа депутатий городской а районни а Советий. хIана аьлча цу тайпара бокъо йолаш я общественни организацеш.

ВIашдухьаленаш йолаш я Закона проекта тIара ялхлагIа статья, аьлар цо. Вайцига гражданство телац къаман белгалонашка хьежжа. Нагахьа санна саг белгталарча территоре тIа вахе, производственни а политически а гIулакхаш леладеш вале, цу территореш тIара беррига гражданаш санна, хоржамашта юкъе дакъа лаца бокъо хила еза цун. Сона хетачох, из статья цхьан кога тIа яккха а хувца а еза. Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаталла кандидаташ увттабе бокъо яларах йолча иттлагIча статьяна а тIатохараш де деза. Къахьегама коллективай, общественни организацей, харжархой бахача моттигашкарча собраней а тIема доакъошка гIулакх деча бIухой а санна, цу тайпара бокъо хила еза юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективай а.

Депутаталла кандидат оттаве йиш йолча коллективе болх беш мел миссел нах хила беза яха дош чIоагIа къийсар Лакхехьарча Совета Президиуме. Закона проекта тIа дIаяздаьд 200 саг хила веза, аьнна. Цу гIулакха раьза вац со, сона хе-

(Инстедоалар 4-ча оагIо тIа).